

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תרנית

גליונות לעיון בפרשת השבוע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושלוש

23

תצוה (תשכ"ד)

כ"ז כ' - כ"א

א. שאלות כלליות

אברגנאל:

נראה מסגנון הפסוקים, שלא כא הכתוב כאן לצורת על שסן המאור ולתזהיר על הדלקת הנרות במנורה. אבל היחה כונתו הראשונה לצורת על בגדי הקדש המיוחדים לכהני ה', ולכן אמר הוא ית' למשה: "ואתה תצוה" רוצה לומר: אותה עתיד לצורת אל בני ישראל שיקחו אליך שסן זית זך ובאהל סועד סחוז לפרכת "יערוך אותו אהרן ובניו... חוקת עולם לדורותם", כי לא יעבוד העבודה ההיא אלא כהני ה', ומפני זה צריך שתקריב אליך את אהרן אחיך ואת בניו לכהנו לי, שאיבו סן תראוי שיבואו שם בבגדי הדיוס לעבוד העבודה הקדושה ההיא. ומפני זה ראוי שתתעסק בעשית הבגדים הראויים להם.

הנה אם כן לא באה במקום הזה מצות הדלקת הנרות סכוונת לעצמה, אלא לספר הצורך למעשה הבגדים לאהרן ובניו, יען וביען הם יכנסו ערב ובקר לפני ה' בהיכל הקדש להדליק את הנרות.

... ולא נאמרה (המצוה) כאן אלא על דרך הקדמה ידיעה להודעת הסנה לענין בגדי אהרן ובניו. לכן אמר "ואתה תצוה" כאלו אמר: ובעבור שאתה תצוה בהדלקת הנרות שיעשו אהרן ובניו בהיכל ה' בכל יום, לכן צריך שתיחס אותם לכחונה ותלבישם בגדי ישע.

הסלבי"ם:

פסוקי פרשה זו (כ"ז כ'-כ"א) הם הקדמה לסלאכת הבגדים וקודמות אליהם, וכן הוא האמת, שלפי סח שבאר, שעיקר צווי לבישת הבגדים הסקודשים ירמוז אל סהרת הסדות והדעות שהם בגדי הנפש, צריך לצרף אליה את השסן הקדוש, כמו שאמר קהלת (ט' ט'): "בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושסן על ראשך לא יחסר" ור"ל: בגדי הנפש שהם מדותיה ותכונותיה יהיו לבנים סכל חלאה ושמצה, ושסן אל יחסר מעל ראשו, וזהו כמו שאמר הברדש"י (הוא ר' ידעיה הפניני בספרו "בחינת עולם" פרק ט"ז):
"התורה והאדם - חבורם נר אלקים בארץ, התורה היא להב הסתפרד משיב
היושבי בשמים. ותאדם בשני חלקיו (גופו ונשמתו) אבוקה שואבת אורו:
גוף - פתילה נפתלת ונשמתו - שסן זית זך, בהצמדו ובהתלכדם (של האבוקה וחלהב) יתמלא הבית כולו אורה"

ואמנם לא כל אדם זוכה לשסן הזך הסוכן להדליק בו אור אלוהי להאיר אור במקדשו, כי בהיות השסן עכויר ומלא שמרים, ר"ל שנשמתו לא הוסתרה ולא הוכנה, אל אור התורה וזיו השכינה, או בהיות הפתילה סן הפתילות שאין מדליקין בהן, אז ידעך נרו באישון חושך. לבד הנפש הסוכנה לקבל התורה והחכמה היא המביאה אל מקדשה שסן זית זך, כי ה' יאיר גרו על ראשה, כמו שאמר (תהלים י"ח) "כי אתה האיר גרי".

ובאשר ציור המקדש היה כאלו התאחדו שם כל ישראל כאיש אחד, וכל עניני המקדש ועבודתו היה להשכין שם אור ה' ושכינת זהרו, צוה אל הגוף הכללי שהם בני ישראל, מיביאו אל משה שסן זית זך שהוא יסתר נשמתם שיחיה סוכן לבאור. ואז נאמצרות משה, שהוא הוריד את התורה ואור אלוקים לארץ יעלה את הנרות, תחיא כלל נשמת ישראל, "להעלות גר תמיד".

- (1) מהי השאלת המשותפת שאותה סנסים לייגע הני סכרסניס?
- (2) א סחו ההבדל העקרוני בין סחי סכוונתיהם?
(סיס לב ביחוד למובאת סחוך סכר "בחינת עולם" - במה עשוים דברים אלה לענות לסאלה?)
- (3) סחי התמיחה הלשונית שסישב אותה אברגנאל?
- (4) היכן בגביאים וכתובים יש למצוא סיוע לדברי סלבי"ם "שעיקר לבישת הבגדים ירמוז אל הדעות והסדות שהם בגדי הנפש"?
- (5) מהי התמיחה במ' כ' שסישב אותה סלבי"ם בדבריו האחרונים?

ב. סתור דברי המדרשים:

1) שמות רבה ל"ו:
ראה, האיך דברי תורה מאירין לאדם בשעה שעוסק בהם, וכל מי שאינו עוסק ואינו יודע - הוא נכשל. משל למי שעומד באפלה, בא לחלק, מצא אבן ונכשל בה, מצא גיב - נופל בו - הקיש פניו בקרקע. למה? שלא היה בידו נר. כך ההדיוט שאין בידו דברי תורה - מצא עברה ונכשל בה. שכן רוח הקודש צווחת: (משלי ה') "והוא יסות באין מוסר". למה הוא מת? לפי שאינו יודע בתורה והולך וחוטא שנא' "דרך רשעים כאפלה ולא ידעו במה יכשלו". אבל אותם שעוסקים בתורה הם מאירים בכל מקום! משל למי שעומד באפלה: ראה אבן ולא נכשל, ראה גיב ולא נפל, למה? על שחיה בידו נר. שנא' (תהילים קיט) "נר לרגלי דברך". וכן (משלי ד') "אם תרוץ לא תכשל".

2) ויקרא רבה ל"ג:
ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד. בר קפרא פתח: (תהילים י"ח) "כי אתה תאיר נרי". אמר הקב"ה לאדם: "נרי בידך ונרך בידו" נרך בידו - שנאמר (משלי כ') "נר ה' נשמת אדם", נרי בידך, שנאמר (שם' כ"ז כ') "להעלות נר תמיד". אלא אמר הקב"ה "אם הארת נרי, הריני מאיר נרך, הוי - "ויקחו אליך שמן... למאור להעלות נר תמיד".

3) שמות רבה ל"ו:
מהו "כי בר מצוה"? אלא כל מי שעושה מצוה כאילו מעלה נר לפני הקב"ה ומחיה בפשו. שנא' (משלי כ') "נר ה' נשמת אדם".

4) שמות רבה ל"ו:
מהו "כי בר מצוה"? אלא הרבה פעמים שאדם מחבב בלבו לעשות מצוה ויצר הרע שבתוכו אומר: "מה לך לעשות מצוה ותחסר את נכסירך? עד שאתה נותן לאחרים, תן לבניך". ויצר הטוב אומר לו: "תן למצוה - ראה מה בתיב?" "כי בר מצוה". מה חגר הזה כשהוא דולק אפילו אלף אלפים קרוינין וסבקיין (מיני גרות הם) סדליקין המנו - אורו בסקמור. כך כל שיתן למצוה, אינו מחסר את נכסיה. לכך נאמר: "כי בר מצוה ותורה אור".

5) תנחומא תצוה ח':
אמר ליה הקב"ה למשה: אמור להם לישראל: "בני, בעולם הזה הייתם זקוקים לאור בית המקדש ומדליקים גרות בתוכו. אבל לעולם הבא בזכות אותו הנר אני מביא סלך המשיח שהוא משול כנר, שנאמר (תהילים קל"ב): "שם אצמיה קרן לדוד, ערכתי נר למשיחי...". אמר הקב"ה: בעולם הזה אתם צריכים לנר. אבל לעתיד (ישעיה ס') "והלכו גויים לאורך ומלכים לבוגה זרחר".

- x 1. הסבר מה הם ההסברים הסמליים השונים הנתנים למצות "העלאת הנר" בחמשת המדרשים דלעיל.
- xx 2. הסבר כיצד נדרש ונתבאר פסוקנו (כ"ז כ') בדברי ר' קפרא (המדרש 2) להבנת דבריו עיין גם איוב י"ב י'.
- xx 3. היש סתירה בין מגמת מדרש 2 לבין מגמת מדרש 3 או האם מגמה אחת לשניהם?
- 4. למדרש תנחומא: (5)
- xx (א) הסבר את רעיון המדרש הזה בהעזרך בדברי ירמיהו ג' טו-טז-יז.
- x (ב) מהו ההבדל בין הרישא שבמדרש (אמר ליה בחקב"ה) לבין הסיפא ("אמר הקב"ה")?

ג. ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור מנחת ב"ג ע"ב

ואמר ר' יוחנן: למה נמשלו ישראל לזית? לומר לך: מה זית אינו מוציא שמנו אלא ע"י כתית, אף ישראל אין חוזרין למוטב אלא ע"י יסורים.

שמות רבה פרשת תצוה (א)

"ואתה תצוה" - הדא הוא דכתיב (ירם' י"א) "זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך" - וכי לא נקראו ישראל אלא בזית הזה בלבד, והוא בכל מיני אילנות נאים ומשובחים נקראו ישראל: בגפן... בתאנה... בחטר... בארז... באגוז... ובא ירמיהו לומר "זית רענן...?" אלא מה הזית הזה, עד שהוא באילבו סגסגריין אותו, ואח"כ מורדיין אותו מן הזית ובחבט, וששחובטין אותו מעלין אותו לגת ונותנים אותו בטסחן, ואח"כ סוחבים אותו, ואח"כ מקיפים אותו חבלים, וסביאים אבנים - ואח"כ נותנים שמנם; כך ישראל, באים אומות העולם וחובטים אותם ממקום למקום, וחובשים אותם, וכופתין אותם בקולרין ומקיפים אותם טרטיוטין (= חילות) ואח"כ עושין תשובה: והקב"ה עונה להם. מניין שנא' (שמות ב') "ויאנחו בני ישראל"... וכן (דברים ד'): "הוי זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך".

- 1) כיצד דורש ר' יוחנן את פסוקנו? סמנו בסמני פסוק בהתאם לדרשתו.
- 2) מהי ראייה שמביא שמות רבה לרעיונו מסמ' ב'? ומחי ראייתו מדברים ד'?